

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

TÉZISEK

Gruber Enikő

**A délvidéki–vajdasági magyarság identitásának története a
Pionírújság szövegei alapján**

CÍMŰ DOKTORI ÉRTEKEZÉSÉHEZ

Történelemtudományi Doktori Iskola,

Dr. Erdődy Gábor DSc, egyetemi tanár, a Doktori Iskola vezetője

Művelődéstörténeti Doktori Program

Dr. Kósa László MHAS, professzor emeritus, a Doktori Program vezetője

A bizottság elnöke: Dr. Kósa László MHAS, egyetemi tanár

Hivatalosan felkért bírálók: Dr. Ispánovics Csapó Julianna PhD, egyetemi docens

Dr. Juhász József CSc, habilitált egyetemi docens

A bizottság titkára: Dr. Mészáros Andor PhD, egyetemi adjunktus

A bizottság további tagjai: Dr. Balázs–Arth Valéria PhD, tudományos munkatárs

Dr. Boris Stojkovski PhD, egyetemi adjunktus

Dr. Mák Ferenc PhD, tudományos munkatárs

Témavezető: Dr. Kiss Gy. Csaba DSc, egyetemi tanár

Budapest, 2017

I. A témaválasztás indoklása, célkitűzése és kutatási módszertana

Érdeklődésem a téma iránt egyértelműen önéletrajzi, személyes indíttatású. A Délvidéken születtem abban az időszakban, amikor a második jugoszláv állam egyre inkább felbomlani látszott. Már kisgyermekként foglalkoztatott a kérdés, hogy mik voltak azok a hatások, melyek azt az erős jugoszláv kötődést váltották ki a vajdasági magyarság körében, ami még a kilencvenes években is tapasztalható volt.

Disszertációm a titói Jugoszlávia kezdeti időszakát, az 1947–58-ig terjedő periódust vizsgálja, mely kultúrtörténeti szempontból egy igen meghatározó intervallum. Az új államalakulat vezetői - hangsúlyozva az előzőtől való különbségeket - a pozitív megítélés miatt számos intézkedést fogantatosítottak már a kezdeti években. Ezek közül több is érintette a nemzetiségeket, köztük a vajdasági magyarokat. Minden intézkedés elsődleges célja azonban a „testvériség-egység” eszméjének tudatosítása, illetve a jugoszláv identitás megszilárdítása volt. Ennek segítségével próbálták legitimizálni a mesterségesen létrehozott délszláv államot. Hogy ez mennyire sikerült, a népszámlálási adatok alapján megítélhető. A számok tükrében egyértelműen állítható, hogy Vajdaság e tekintetben mindig az élen járt. 1961-ben 3 ezren vallották magukat jugoszlávnak, 1971-ben már majdnem 47 ezren, 1981-ben ez a szám 167 ezerre növekedett, és még az 1991-es népszámláláskor is pozitív tendenciát mutatott.¹ Mindez arra enged következtetni, hogy az állam alakulásakor megkezdett manipulálás, mely a szocialista Jugoszláviát végig jellemezte, eredményes volt. Arról nincsenek konkrét adataink, hogy hány magyar definiálta magát jugoszlávnak, a rájuk gyakorolt hatás mértékét a szerepvállalásukból és társadalmi megnyilvánulásaikból tudjuk kikövetkeztetni.

Céлом, hogy kutatásommal hozzájáruljak a jugoszlávság eszméjét magukénak valló egyének megértéséhez, és alátámaszom, hogy a vajdasági magyarok identitásának alakulását nagymértékben befolyásolta az állampropaganda. Ismeretes ugyanis, hogy a politikai ideológia alapján irányított állam a tudat- és érzésvilágra hatva próbálja saját érdekeivel összhangban szocializálni a kisebbség tagjait, és ha ez sikeresnek mondható, akkor az egyének a továbbiakban azok a normák és értékek szerint élnek, melyek a fennálló

¹ Spasovski, Milena–Kicošev, Sasa–Živković, Dragica. 1995. *The Serbs in the Former SFR of Yugoslavia*. In. *The Serbian Questions in The Balkans*. Belgrade: University of Belgrade publisher – Faculty of Geography. Forrás: <https://www.rastko.rs/istorija/srbi-balkan/spasovski-kicosev-zivkovic-sfry.html> (2017.06.28.)

viszonyok zavartalan működését biztosítják. A szocializált személy ezek után jellemvonásaiban és pszichés habitusában teljesen a fennálló viszonyokhoz alkalmazkodik.²

Ha egy személy szerepét és helyét tanulmányozzuk az adott társadalmi kereten belül, mindenképpen ki kell térnünk a társadalmi identitás kategóriájára, hiszen „*ez az egyik legfontosabb pszichikus közvetítő konstrukció az egyén és a társadalom között.*”³ Maga az identitás mint fogalom önazonosságot jelent, amit a társadalomra csak metaforikus értelemben vonatkoztathatunk, ám az állandóság védelmét egyik nélkülözhetetlen alkotóelemének tekinthetjük. Az én saját személyére vonatkozó és a környezetében lévők azonosságának feltételezése nélkül képtelen volna a társadalmi viszonyok újratermelésére, megújítására. A társadalmi identitás által kialakult hovatartozás ugyanis megszabadít a bizonytalanságtól, és az azonosulás, illetve az azonosulással szembeni ellenállás kölcsönhatásából alakul ki az önmeghatározás. A nemi, nemzeti, vallási és világnézeti beállítottságot az ember a szocializációs folyamatok során sajátítja el, és később ezt alkalmazza összehasonlító alapként önmaga és mások társadalmi pozicionálására.⁴ Az egyénnek annyi viszonyítási, azonosulási kerete van, ahány szerepet betölt. Jelen esetben – az általam vizsgált közegben – egyszerre magyar, vajdasági, jugoszláv, gyermek és foglalkozásából adódóan diák.

A kultúra feladata a kialakulófélben lévő azonosságtudat kereteinek tágítása, majd azok elmélyítése, hiszen az egyik legalapvetőbb eszköznek tekinthető. „*Tudást és valóságot teremt az egyén számára az élet élnéltségéhez.*”⁵ Ez az érték közvetítés a társadalmi csoportok segítségével megy végbe, ezért az egyén azonosul környezetével, annak szokásaival és világnézetével, így nincs szükség arra, hogy saját szemléletmódot alakítson ki, illetve tevékenységét és álláspontját folyamatosan ellenőrizze. Azokat a dolgokat pedig, melyek ellentétesek az általa, illetve a közösség által képviselt normáktól, figyelmen kívül hagyja. A tények csak a kollektív tudat szűrőjén keresztül nyernek értelmet számára.⁶ Ezért fontos, hogy milyen kollektív önazonossággal rendelkezik egy adott közösség, kik formálják, és milyen kultúrát közvetítenek számukra.

² Gruber Enikő (szerk.). 2008. *Hódi Sándor 100 interjú tükrében*. Zenta: Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, 146.o.

³ Pataki Ferenc. 1982. *Az én és a társadalmi azonosságtudat*. Budapest: Kossuth Kiadó, 248. o.

⁴ Csepeli György. 2001. *Szociálpszichológia*. Budapest: Osiris Kiadó, 319. o.

⁵ Gruber Enikő (szerk.). 2008. *Hódi Sándor 100 interjú tükrében*. Zenta: Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, 71.o.

⁶ Gruber Enikő (szerk.). 2008. *Hódi Sándor 100 interjú tükrében*. Zenta: Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, 71–72. o.

Disszertációm vizsgálati anyagául a *Pionírújság* című hetilapot választottam, melynek több oka van. A sajtó - azon belül is egy gyermeklap - retrospektív vizsgálata mindig sok lehetőséget biztosít a kutató számára, és a feldolgozásnak számtalan módja lehet. Ugyanakkor egy-egy újság, hírlap, folyóirat minden esetben az adott korszak lenyomata, mely megörökíti a társadalomban végbemenő változásokat, és azáltal, hogy hatással van az olvasókra, a befolyásolás eszközévé válik, ami szintén fontossá teszi. 1947-ben már hét magyar nyelvű újság létezett a Vajdaságban: a *Magyar Szó*, a *Híd*, a *7 Nap*, a *Dolgozó Nő*, az *Iffjúság Szava*, a *Föld Népe* és a *Pionírújság*,⁷ ám az elemzések minden esetben a felnőtteknek szóló kiadványokkal foglalkoznak, így általam a kutatás középpontjába helyezett gyermeklap eddig nem került feldolgozásra. A tanulmányozását mindenképpen célszerűnek tartom, hiszen e sajtótermék lassan a feledés homályába veszik. Együttesen az összes évfolyam csupán egyetlen helyen, Újvidéken a *Jó Pajtás*⁸ szerkesztőségében található meg - vagyis nem hozzáférhető a nagyközönség számára - és az az anyag sem teljes. Az *Országos Széchenyi Könyvtár* mikrofilmtára pedig csak az 1947-48-as lapszámokat őrzi. Mivel azonban a vajdasági magyarság művelődéstörténetének szerves részét képezi, így kár lenne megfeledkezni róla.

A *Pionírújság* vizsgálata során céloom konkrét példákkal alátámasztani, hogy melyek voltak azok az írások, a lapban megjelent vezércikkek, tanulmányok, irodalmi és szórakoztató jellegű szövegek, amelyek irányították a gyermekek politikai szocializációját és fejlődését. Abból a feltevésből indulok ki, hogy egy gyermekújságnak pedagógiai szempontból fontos szerepe lehet, ezért segítségével könnyebben rekonstruálható az adott kor gyermekszemlélete. Látna ugyanis, hogy mit olvastak, kikövetkeztethető, hogy milyen erkölcsi és társadalmi értékeket közvetítettek feléjük. A második jugoszláv állam vezetői a sajtóra - az első pillanattól kezdve - mint a befolyásolás eszközére tekintettek, és egyetlen céljuk volt vele: a nép átnevelése. Ebből kiindulva a disszertáció a következő kérdéseket helyezi a vizsgálat középpontjába: Milyen jelentéstartammal töltötték meg a haza fogalmát a gyermekek számára? Milyen önkép kialakítására ösztönöznek az írások? Milyen gyakorisággal fordulnak elő az újságban a magyar nemzetre vonatkozó sajátosságok és milyen kontextusban? Mik azok a szimbólumok, tematikák, melyek elsődlegesen a jugoszláv öntudat megszilárdítását célozták meg? Milyen képanyag segítette a szövegek befolyásoló hatásának

⁷ Balázs—Arth Valéria. 2016. *A bácskai magyar sajtó és könyvkiadás irodalmi vetületei 1947–1952 között*. Doktori disszertáció. Kézirat, 4.o.

⁸ A *Jó Pajtás* című hetilap a *Pionírújság* jogutódja.

eredményességét? A Tito kultusz milyen mértékben segítette elő a jugoszláv eszme népszerűségét? Mennyire tükröződik az aktuálpolitika a megjelentetett irodalmi művekben?

A feltett kérdéseket a tartalomelemzés módszerével kívánom megválaszolni, melynek gyakorlati célokra való alkalmazása a második világháború alatti évekre vezethető vissza. Segítségével próbálták kimutatni a szövegbe rejtett üzeneteket, és hozzájárulni a hírszerzés hatékonyságához. Népszerűsége azóta is töretlen, amely azzal magyarázható, hogy bármilyen szöveg elemzésére alkalmas. Általa ugyanis *„közlemények, üzenetek – szövegek - törvényszerűen visszatérő sajátosságai alapján módszeres és objektív eljárással olyan következtetéseket vonunk le, amelyek a közleményekben nyíltan kimondva nincsenek, de az üzenetek megszerkesztettségének, azaz a kódolásnak a módjából kiolvashatók és esetleg más eszközökkel, más módon - nem tartalomelemzéssel - nyert adatok segítségével megerősíthetők, igazolhatók.”*⁹ A vizsgálat a legtöbb esetben kvantitatív jellegű, de a kapott eredmény megfogalmazható kvalitatív módon is. Az, hogy megvizsgáljuk, hogy egy szimbólum hányszor fordul elő a szövegben, kvantitatív módszer, ám az, hogy mit helyezünk a vizsgálat középpontjába, akár csak a konklúziók levonása, már minőségi. Kutatásomban elsődlegesen a kvantitatív módszert alkalmazom, hiszen abban a környezetben, melyben az általam vizsgált *Pionírújság* létrejött, az üzenetek propagandisztikus szándéka és folyamatos érzelmi hatása volt mérvadó. Akkoriban a cenzúra nem tűrte az árnyalt megfogalmazásokat, elfogadhatatlannak, politikailag inkorrektnek tartotta. Elemzésem a grounded theory¹⁰ (megalapozott elmélet) alkalmazásával végeztem, mely kutatási módszer az empirikus adatokból alkotja meg az elméleti keretet. Célja, hogy megteremtse a kvalitatív kutatások megbízhatóságát, és bemutassa, hogy hogyan lehet eljutni a megfigyelésektől az elméletek megfogalmazásáig, az egyedi hasonlóságoktól a társadalmi törvényszerűségekig. Elemzésemben arra törekedtem, hogy a kvantitatív módszerrel nyert eredményeket továbbgondolva a kvalitatív tartalmakat is megragadjam.

⁹ Antal László. 1976. *A tartalomelemzés alapjai*. Budapest: Magvető Kiadó, 15. o.

¹⁰ Az elmélet kidolgozói két amerikai szociológus, Anselm L. Strauss és Barney Glaser voltak. 1967-ben megjelent *The Discovery of Grounded Theory* című művük mérföldkőnek számított a kvalitatív kutatásban.

II. Az értekezés szerkezeti felépítése

Ahhoz, hogy a vizsgálat során egyértelműen válaszolni lehessen arra, hogy milyen céllal jelentettek meg egy-egy cikket, és milyen rejtett tartamot közvetítettek általa, tudnunk kell azt is, hogy kiknek a szemléletmódját tükrözi, és mi a társadalmi háttere. Ennek tükrében építettem fel a disszertáció szerkezetét. Az értekezés négy fő fejezetből áll:

A bevezetőben ismertetem a témaválasztás okát és célját, illetve magát a módszertant, melynek segítségével eljutottam a következtetésekig.

A második, leíró jellegű részben azokat a témaköröket érintem, melyek nélkülözhetetlenek a kontextusba helyezéshez, és befolyásolják az értelmezést. Itt kapott helyet a jugoszlávság eszmetörténeti fogalmának magyarázata, a történelmi háttér, és a második jugoszláv állam társadalmi berendezésének fő jellemzői. Ahhoz ugyanis, hogy konklúziót vonhassunk, elengedhetetlenek tartom, hogy ismerjük az adott rendszer viszonyulását az országban élő kisebbségekhez, esetünkben a vajdasági magyarsághoz, illetve a kulturális életük főbb jellemzőit. Hiszen az oktatási és művelődési intézmények keretei között folyó munka, akárcsak az egyházak és az irodalom nagy hatással voltak a mindennapjaik megélésére. Éppen ezért fontos áttekinteni, hogy tevékenységükbe mennyire szólt bele a politikai vezetés, és milyen elveket követtek működésük során. Szintén nélkülözhetetlenek tartom a vizsgált periódus szakaszolását, hiszen a *Pionírújság* megjelenésének ideje alatt társadalmi szerkezetváltás ment végbe az országban, és külpolitikai szerepvállalása is megváltozott, melyek befolyással voltak a lap tartalmi felépítésére. Az egyik ilyen meghatározó esemény a Tito—Sztálin konfliktus, melynek minden mozzanata nyomon követhető az újság hasábjain. Ahhoz, hogy megértsük a szerkesztési koncepcióját, ismernünk kell a korszak magyar sajtótermékeinek a helyzetét és a köztük elfoglalt helyét is. Bár egyedüli gyermeklap volt, a társadalomban betöltött funkciója nagyban megegyezett a többi célcsoport számára készített periodikákéval.

Mivel a tömegkommunikáció és a hatalom szorosan kapcsolódik egymáshoz, és a propaganda a manipulálás egyik legfontosabb kelléke, így mindenképpen fontosnak tartottam egy külön fejezetet szentelni a téma áttekintésére. Erről olvashatunk a disszertáció harmadik részében.

Az értekezés fő fejezetének a negyedik rész tekinthető, mely a *Pionírújság* részletes vizsgálatát tartalmazza. Úgy véltem, hogy elsődlegesen pozícionálnom kell, meg kell határoznom a gyermeklap társadalomban betöltött helyét és szerepét ahhoz, hogy hozzá tudjak fogni hipotéziseim példákkal való alátámasztásához. Ezt az elvet követve egy-egy alfejezetet szenteltem az újság megszületésének körülményeire, illetve a szerkesztők személyének és a hetilap felépítésének az áttekintésére, majd ezek után a tartalomelemzés módszerét alkalmazva meghatároztam azokat a kulcsszavakat, melyek segítségével keretbe helyezhettem a vizsgált korpuszt, és így egy olyan tényanyagot sikerült összeállítanom, mely egyértelműen bizonyítja feltevéseim.

III. A disszertáció forrásai

A kutatás elsődleges forrásanyagát a *Pionírújság* 1947 és 1958 között megjelent kiadványai biztosították. A tizenkét évfolyam mintegy 280 számának szöveg- és képanyaga az adott korszak hű tükörképe, így segítségükkel könnyen alá tudtam támasztani feltételezéseimet.

Az értekezés módszertanilag Majoros Pál: *A kutatómódszertan alapjai* című munkájára épít, ugyanakkor Antal László, Klaus Krippendorff, Lehota József, Móré Mariann és Peter K. Manning műveiből is merít.

A történelmi, ideológiai és kultúrtörténeti áttekintés, mely keretbe helyezi a vizsgálat tárgyát, a következő szerzők könyvei, tanulmányai alapján született: A. Sajti Enikő, Arday Lajos, Arató Ferenc, Balogh András, Balogh László, Bárdi Nándor, Bíró László, Csanády Márton, Domonkos László, Éger György, Fedinec Csilla, Gereben Ferenc, Glatz Ferenc, Gulyás László, Hajdú Zoltán, Hornyák Árpád, Juhász József, John R. Lampe, L. Nagy Orsolya, Niederhauser Emil, Nyomárkay István, Papp Richárd, Pomogáts Béla, Roginer Oszkár, Romsics Ignác, Salacz Gábor, Schöpflin Görgy, Sipos Balázs, Sipos Péter, Sokcsevits Dénes, Szarka László, Szondi Ildikó, Utsi Csaba, Vajda Gábor, Vukman Péter. A vajdasági magyar forrásokat illetően Hegedűs Antal, Mészáros Sándor, Mészáros Zoltán, Major Nándor, Tóth Lajos, Vékás János történelmi, politológiai, oktatásügyi tanulmányaira, illetve Balázs–Arth Valéria, Bányai János, Bodrits István, Bori Imre, Csáky S. Piroksa, Dévavári Zoltán, Gerold László, Hornyik Miklós, Ispánovics Csapó Julianna, Káich Katalin, Kalapis Zoltán, Mák Ferenc, Szeli István és Szenteleky Kornél szövegeire támaszkodik. A

szerb szerzők közül kiemelném Alojz Ivanišević, Srđan Cvetković, Ljubodrag Dimić, Ranko Končar, Dejan Đokić, Vuk Vinager és Ugo Vlasisvjević kutatásit.

A hatalom és a tömegkommunikáció kapcsolatának áttekintéséhez Andok Mónika, Bajomi-Lázár Péter, Buda Béla, Csepeli György, James Curran, Gálik Mihály, Pataki Ferenc, Karl Erik Rosengern, Szecskő Tamás és Terestyéni Tamás e témában írt műveik nyújtottak segítséget.

IV. Eredmények

A háború utáni fél évtized és az ötvenes évek sajtóorgánumaira mindvégig a kommunista ideológia jellemző, nem csak Jugoszláviában, hanem az összes szocialista országban. Ez volt az az időszak, amikor mindent a testvériség-egység eszméjének és a hatalmi pártnak rendelték alá, és megkövetelték az egyén szolgálékúségét és beintegrálhatóságát a rendszerbe. A folyóiratoknak, napilapoknak, irodalmi kiadványoknak a vezetőség álláspontját kellett közvetítenie, elsősorban a belpolitikai eseményekre fókuszálva. A vajdasági magyar sajtótermékek közül – melyek a titoista rendszert szolgálták – a *Magyar Szó* a legfontosabb, de ugyanebből a célból indították útjára a *Pionírújság* című gyermeklapot is. Az akkori propaganda-tevékenységet többen és különféle szempontok szerint vizsgálták már, de ezek a vizsgálatok leginkább a felnőtteknek szánt anyagokra korlátozódtak. Az általam megfigyelés alá helyezett periodika azonban szintén nagyon fontos forrásanyag, melyből ugyanúgy kimutatható a manipuláció és annak eszköztára. A rendszer befolyása itt is egyértelmű. Határozott elképzelésük volt arról, hogy mit akarnak közvetíteni a kisgyermekek számára. Ennek függvényében jelenhettek meg bizonyos személyek a lapban, míg másokat mellőztek, de ugyanez a tendencia figyelhető meg az irodalom és a történelem esetében is, ami hatással volt arra, hogy hogyan élték meg identitásukat a második jugoszláv állam keretein belül a vajdasági magyar kisiskolások.

Kutatásom célja a *Pionírújság* identitásra ható vizsgálata volt előre meghatározott szempontok alapján. A kulcsfogalmak segítettek behatárolni az általam vizsgálni kívánt témaköröket, mely szükséges, hiszen egy ekkora szövegtörzs és az a számtalan lehetőség, melyet magában tartogat, mindenképpen megköveteli ennek tisztázását, hiszen az összes kifejtésére nincs lehetőség.

Elsődlegesen a haza fogalmának megjelenésére fókuszáltam. Kíváncsi voltam arra, hogy mit értenek alatta, hogyan definiálják, és milyen szövegekörnyezetben fordul elő. A hazaszeretet a pionír mozgalom egyik fő eszménye volt, így tudatosítására nagy hangsúlyt fektettek. Mivel a haza a lap hasábjain kizárólag a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságot jelentette, előfordulása minden esetben a szenvedés gondolatával társult, amihez az együttérzés, illetve a hála gesztusának szükségességét rendelték hozzá, így tudták érvényre juttatni és hangsúlyozni az összetartozás szellemiségének fontosságát. A titói Jugoszlávia propagandájának elsődleges szólamaként ezzel igyekeztek elfojtani különböző nacionalista törekvéseket. Ebből adódóan nemcsak a magyar haza fogalom - mely a magyar identitás fontos részét képezi - nem jelenik meg a *Pionírújság*ban, hanem még a vajdasági lét sem realizálódik. Fontosnak véltem megvizsgálni, hogy melyek azok a dátumok, melyekre folyamatosan ráirányították a figyelmet. Itt is egyértelműen a jugoszláv történelem kerül előtérbe. A leggyakrabban november 29-e fordul elő, melyről évről-évre megemlékeztek, de kiemelném július 7-ét is, a jugoszláv partizán sereg harcának kezdetét. A szocialista állam megalakulása előtt tisztelegve a *Pionírszövetség* minden évben november 29-én tartotta új tagjainak avatását, ezzel is elősegítve a dátum a kollektív tudatba való beágyazódását. A magyar történelem jeles eseményei után kutatva az 1848–49-es forradalom és szabadságharccal, illetve a Dózsa-féle parasztfelkeléssel találkozunk, de ezek is kimondottan a jugoszláv eszmeiségnek megfelelő szempontból közelítettek a téma felé. A *Pionírújság* első évfolyamában, a Sztálinnal való szakítást megelőzően, három aktuálpolitikai tudósítás jelent meg a jugoszláv–magyar kapcsolat alakulásáról, ám a továbbiakban még csak említésre sem méltatták. A haza fogalom vizsgálata során az a konklúzió vonható le, hogy a kifejezés kizárólag a jugoszláv állam kontextusában jelenik meg, így egyértelműen a jugoszláv identitással párosul. A *Pionírújság* szövegei által közvetített magyar öntudat kizárólag a szabad nyelvhasználatra korlátozódik, melynek jelentőségét gyakran kiemelik.

A kommunista államokban a személyi kultusz nagymértékben hozzájárult az ideológia megszilárdításához. Jugoszláviában Josip Broz Titót és a partizán hadsereget körülvevő tisztelet a mindennapok részévé vált, és megkérdőjelezhetetlen volt. Személyében a hős vezért látták, akinek az ország sorsának jobbra fordítását köszönhetik. Az állam első számú embereként olyan szintű hatalmat gyakorolt, hogy az általa fémjelzett politikai rendszerben a jugoszlávizmus titoizmussá alakult, ami nem más volt, mint a hagyományos balkáni társadalmak, a nyugati eszmei áramlatok, valamint a sztálinizmus kölcsönhatásából létrejövő

rendszer.¹¹ Titót sok minden mellett, a gyermekek védelmezőjének is tartották. A propaganda erre nagyon jól rájátszott, hiszen gyakran lehetett látni róla olyan képeket, ahol gyermekek veszik körül. Hozzá is a hála érzését és az empátiát társították. Folyamatosan nehéz gyermekkorát emelték ki, és becsületes, önfeláldozó jellemét hangsúlyozták. A *Pionírújságban* való előfordulását a címlapon való megjelenés és a hozzá írt cikkek, költemények alapján vizsgáltam. A 280 megjelent lapszámból 14 tetején szerepel, ami a kiadványok öt százalékát jelenti. Bár nem tűnik soknak, ám ha figyelembe vesszük, hogy egy gyermekújságról van szó, az évenkénti egy címlap is szignifikáns. Általában a május 15-i kiadvány tetején látható születésnapja alkalmából, amely országszerte ünnepnek számított. A fedőlapon való megjelenéstől viszont sokkal fontosabb és hangsúlyosabb a lap hasábjain való előfordulása. Az ismeretterjesztő cikkek mellett a gyermekek is gyakran ragadtak tollat, és méltatták nagyságát. Nincs olyan irodalmi műfaj, melyben ne született volna róla számos alkotás. De nem csak közvetlenül, hanem közvetett formában is többszörösen találkozunk alakjával. Ennek köszönhető, – amit a kvantitatív mérés is alátámasztott – hogy a leggyakrabban előforduló téma a lapban. Ez a tény egyértelműen alátámasztja azt az állítást, hogy személyét eszközként használták fel a kommunista ideológia iránti elköteleződés megszilárdítása érdekében.

Az irodalomnak mindig is tudatformáló szerepe volt, ezért szívesen alkalmazták propagandacélokra. Ebből a tényből kiindulva vizsgáltam a lapban való előfordulását. Elsősorban annak arányára voltam kíváncsi, hogy hogyan oszlik meg a magyar, a vajdasági magyar és a jugoszláv irodalom, hogy melyek azok a nagy költők, akik megjelenhettek a *Pionírújságban*, és milyen témájú művekkel szerepeltek. A kutatás alapján megállapítható, hogy a szépirodalom háttérben marad a manipulatív politikai tematikájú cikkekhez képest, de ezen kategórián belül is jelen van az agitáció, a jugoszláv eszmeiséget közvetítő téma. A vizsgálat eredményeként elmondható, hogy a vajdasági magyar irodalom képezi a megjelent alkotások 45%-át, ezt követi az egyetemese magyar irodalom 35%-kal, majd a szerb 20%-szal. Témakörüket tekintve a három kategória szinte megegyezik. A legtöbb mű a lázadásra, az elnyomás elleni küzdelemre, a munkásosztály jelentőségére hívja fel a figyelmet, vagy az aktuális politikai rendszer méltatása. A vajdasági magyar irodalmi alkotások egyértelműen rendelkezésre készültek, amit a címek repertórium listája alá is támaszt. Előfordulásuk aránya azért lényeges, mert az egyik elsődleges eszköz a kialakulófélben lévő azonosságtudat kereteinek a tágítására, ezért kulcsfontosságú szerepet töltenek be.

¹¹ Mészáros Zoltán. 2008. *A korai titoizmus propagandája*. Szabadka: Életjel Kiadó, 27. o.

A jugoszláv identitástudat megerősítését elsődlegesen a történelmi múltból vett témák szerepeltetésével kívánták elősegíteni, de hasonló célt szolgált az aktuális politikai események ismertetése is. Ugyanakkor legalább ilyen fontosnak tartották kiemelni és felhívni a gyermekek figyelmét a jeles dátumok és a társadalmilag pozitív megítélésű néphősök szerepére. Ebben az esetben is megvizsgáltam, hogy mivel töltötték fel e kategóriát. A történelmi témájú cikkek nagyrészt a második világháború alatt lezajlott eseményekről és a kommunista szervezkedésekről számolnak be. A partizán mítosz folyamatos életben tartására törekedtek, akiket egyfajta pátozzsal illettek. A jugoszlávság fogalmának tanulmányozásakor nem csak narrációelemzéssel kívántam a közvetített tartamot vizsgálni, hanem általam meghatározott kulcsszavak alapján mennyiségi méréseket is végeztem. Mindemellett külön kitértem a jugoszláv szimbolika képi manifesztálódására is.

Mivel a folyamatos rendszerességgel megjelenő tartamok nagyobb jelentőséggel bírnak, – hiszen fontosabbnak tűnnek – ezért a megszólítani kívánt csoport figyelmét könnyebben magukra tudják vonni. A *Pionírújság* szövegének visszatérő sajátosságait vizsgálva, a kapott mennyiségi adatok alapján kijelenthető, hogy a kommunista tematika olyan nagymértékben felülreprezentált, hogy a gyermeklap szövegei egyértelműen a jugoszláv identitás megerősödését szolgálták. A *Pionírújság* ideológiaközvetítő lapként funkcionált. Témaválasztása, vizuális arculata és általános összképe is ezt támasztja alá.